

AUTONOMIE VŮLE STRAN PŘI URČENÍ ROZHODNÉHO PRÁVA V MEZINÁRODNÍM ROZHODČÍM ŘÍZENÍ

JANA HERBOCZKOVÁ

Masaryk University, Faculty of Law, the Czech Republic

Abstract in original language:

Cílem tohoto příspěvku je analyzovat působení principu autonomie vůle stran v mezinárodním rozhodčím řízení. Autonomie vůle stran je obecně uznávaným mezinárodním principem, na němž se rozhodčí řízení zakládá. Příspěvek se dotýká způsobů vývěru práva (přímá či nepřímá volba), předmětu (právo či právní pravidla) a formě (explicitní či implicitní) učiněné volby. Věnuje se zejména úvahám o možnostech omezení aplikace zvoleného práva a tím i omezení autonomie vůle stran.

Key words in original language:

Autonomie vůle stran, mezinárodní rozhodčí řízení, volba práva, implicitní volba práva, právo rozhodné, meritum sporu, imperativní normy, kogentní normy, mezinárodní veřejný pořádek, mezinárodní obchodní zvyklosti.

Abstract:

The aim of this contribution is to analyze the operation of the principle of party autonomy in international commercial arbitration. Party autonomy is generally recognized international principle and forms a basis for international arbitration. The contributions deals with the means of choice of law (direct or indirect choice), subject-matter (law or rules of law) and form (explicit or implicit) of choice. Especially it focuses on various possibilities of limiting application of chosen law and thus limiting the principle of party autonomy.

Key words:

Party autonomy, international arbitration, choice of law, implied choice of law, applicable law, merits of the case, international mandatory norms, international legal order, international trade usages.

Úvod k principu autonomie vůle stran v mezinárodním rozhodčím řízení

Jedním z mála právních principů, který je uznáván téměř všemi národními právními řády je princip autonomie vůle stran. Tento princip umožňuje smluvním stranám, aby si zvolily právo, jímž se bude řídit jejich smluvní vztah. Jedná se o obecný právní princip, který je přijímán mezinárodním společenstvím, je uznáván jak kontinentálními právními systémy, tak i systémy Common law¹.

Výhodou principu autonomie vůle stran je, že stranám umožňuje zvolit si právo, které je jim dobře známé a rozdělení práv a povinností, které toto právo ukládá, je vhodné pro účely jejich smlouvy. Na základě znalosti tohoto práva strany přesně vědí, co mohou jedna od druhé

---

¹ Lew, J., *Applicable Law in International Commercial Arbitration*. New York: Oceania Publications, Inc., 1978, s. 75

očekávat, což zvyšuje právní jistotu a předvídatelnost. Smyslem autonomie vůle stran je rovněž omezení ingerence státu do smluvních vztahů a podpora smluvní svobody.

Volbu práva rozhodného pro meritum sporu v mezinárodním rozhodčím řízení, tedy volbu hmotného práva, lze chápat ve dvou rovínách, a to v závislosti na tom, z jaké doktríny se vychází. V odborné literatuře existuje řada názorů na doktrinální základ rozhodčího řízení². Jako nejčastější se uvádí doktrína smluvní, podle níž je zjednodušeně základem rozhodčího řízení vůle stran, a doktrína jurisdikční, podle níž se rozhodčí řízení spíše blíží řízení soudnímu, které je však vedeno před soukromými rozhodci, jež jsou nadáni veřejnou mocí. Dále literatura uvádí i doktrínu smíšenou, která je kombinací obou výše uvedených, a další.

Pokud na volbu rozhodného práva nahlédneme z pohledu jurisdikční doktríny, lze ji chápat jako kolizní kritérium, které rozhodci použijí jako jednu z možných alternativ. Rozhodci pak respektují volbu práva na základě určitého národního právního řádu (např. práva místa konání arbitráže). Pokud však při posuzování volby práva vycházíme z doktríny smluvní, podle níž jsou pravomoci rozhodců založeny na smlouvě mezi stranami (naopak pravomoci soudů jsou typicky odvozovány od státní moci), na meritum sporu je primárně aplikováno právo, popř. pravidla, zvolené stranami. Rozhodci v tomto případě tedy staví svůj respekt k volbě rozhodného práva stranami nikoliv na národním právu, ale na skutečnosti, že volba rozhodného práva stranami je univerzálně uznávaným principem mezinárodního práva soukromého³.

Bez ohledu na rozdílné názory na doktrinální základ rozhodčího řízení, vycházím v tomto příspěvku z předpokladu, že rozhodčí řízení je založeno na smluvní doktríně, jejímž základem je právě autonomie vůle stran. Rozhodčí řízení je obecně chápáno jako „spravedlnost“ zvolená smluvními stranami. Nejen, že se strany mohou zvolit rozhodce a místo konání rozhodčího řízení, ale mohou si zvolit i pravidla, která budou použita pro urovnání sporu.

Princip autonomie vůle stran je široce uznávaným principem v mezinárodním rozhodčím řízení, je akceptován mnohými rozhodčími institucemi⁴ i většinou národních právních řádů. Téměř všechna moderní rozhodčí pravidla uznávají, že ve vztazích s mezinárodním prvkem si mohou strany zvolit právo použitelné pro meritum sporu. Volba učiněná stranami je pak pro rozhodce závazná a musí ji respektovat. Rozhodci nemusí posuzovat platnost učiněné volby na základě práva, jímž se řídí ujednání o volbě práva.

Autonomie vůle stran je základem téměř všech mezinárodních smluv upravujících mezinárodní rozhodčí řízení a smluvní právo. Například článek 28 odst. 1 Vzorového zákona UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži stanoví, že rozhodčí tribunál má rozhodnout spor podle právních pravidel, které si strany zvolily jako rozhodné pro meritum sporu. Článek

---

²V podrobnostech viz Rozehnalová, N., *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. Praha: ASPI, 2008; Rubino-Sammartano, M., *International Arbitration, Law and Practice*, 2nd ed.. The Hague: Kluwer Law International, 2001

³ Nález rozhodčího soudu Mezinárodní obchodní komory v Paříži č. 1512 z roku 1971

⁴ Článek 13 odst. 3 Rozhodčích pravidel MOK; článek 42 Úmluvy o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států (Washingtonská úmluva); článek 33 odst.1 Rozhodčích pravidel UNCITRAL; článek 28 Mezinárodních rozhodčích pravidel AAA z roku 1997; článek 22.3 Rozhodčích pravidel LCIA z roku 1998; článek 4 odst. 1 Řádu rozhodčího institutu Obchodní komory ve Stockholmu z roku 1999, a další.

VII odst. 1 Evropské Úmluvy o mezinárodní obchodní arbitráži stanoví, že „strany mají na vůli určit právo, kterého mají rozhodci použít pro rozhodování věci samé. Podobně článek 3 odst. 1 Úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Římská úmluva) uvádí, že smlouva se řídí právem, které si strany zvolí. Navíc Newyorská úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů (1958) neumožňuje soudům ve fázi uznání a výkonu přezkoumat rozhodčí nález ve věci samé, což dále posiluje princip autonomie vůle stran při výběru rozhodného práva.

Volba práva rozhodného pro meritum sporu smluvními stranami

Strany si většinou právo rozhodné pro meritum sporu zvolí výslovně, a to tak, že ustanovení o volbě práva zahrnou v rozhodčí doložce, ve smluvních podmínkách či výměně písemných dokumentů mezi stranami.

Může se jednat jak o volbu přímou, kdy si strany zvolí konkrétní právní řád, tak i o volbu nepřímou, kdy si strany nejprve zvolí kolizní pravidlo, které pak vede k aplikaci konkrétního právního řádu či hmotně právních pravidel. Rozhodčí pravidla neřeší otázku, zda si strany mají zvolit přímou cestu či cestu nepřímou prostřednictvím kolizních norem, ale dávají stranám možnost volby. Je tedy jen na vůli stran, který přístup si zvolí.

Ač většina rozhodčích pravidel, národních, mezinárodních či pravidel rozhodčích institucí, akceptuje autonomii vůle stran a volbu rozhodného práva stranami, neznamená to, že se neliší v předmětu této volby⁵. Některá rozhodčí pravidla umožňují stranám volbu jen národního práva⁶. Podle jiných rozhodčích pravidel či pravidel rozhodčích institucí si mohou strany zvolit i tzv. „právní pravidla“ (rules of law)⁷. Je obecně uznáváno, že „právní pravidla“ zahrnují jak národní právo, tak také nestátní pravidla, jako je *lex mercatoria* (obecné uznané právní principy či zásady, mezinárodní obchodní zvyklosti či transnacionální právo, tedy uměle vzniklé soubory zásad smluvního práva či mezinárodních smluv). Pokud to tedy rozhodčí pravidla umožňují, mohou si strany zvolit i např. *lex mercatoria* jako hmotné právo rozhodné pro svůj spor.

Kromě skutečnosti, že strany si mohou vybrat právo určitého státu či jen právní pravidla, princip autonomie vůle, jakožto základní pilíř mezinárodního rozhodčího řízení, jim umožňuje i zmocnit rozhodce, aby rozhodovali jako *amiable compositeur* či *ex aequo et bono*⁸. Ač mnoho autorů smazává rozdíl mezi těmito dvěma druhy rozhodování, lze mezi nimi

---

⁵ Podrobnosti viz Gaillard, E., Savage, J., Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration. The Hague: Kluwer Law International, 1999

⁶ Článek VII Evropské úmluvy o mezinárodní obchodní arbitráži; článek 33 odst. 1 Rozhodčích pravidel UNCITRAL; článek 33 odst. 1 Procesních pravidel Inter-americké arbitrážní komise; článek 4 odst. 1 Mezinárodních rozhodčích pravidel Obchodní komory v Zurichu, a další.

⁷ Článek 28 odst. 1 Vzorového zákona UNCITRAL; článek 3 odst. 1 Rozhodčích pravidel Obchodní komory v Miláně; článek 42 Washingtonské úmluvy; článek 46 Rozhodčích pravidel nizozemského rozhodčího institutu (NAI); článek 1496 odst. 1 Nového občanského soudního řádu (Francie, Nouveau Code de procédure civile); podobné ustanovení se objevuje i v německém, nizozemském či švýcarském soudním řádu.

⁸ Článek VII odst. 2 Evropské úmluvy o mezinárodní obchodní arbitráži; článek 42 odst. 3 Washingtonské úmluvy; článek 28 odst. 3 Vzorového zákona UNCITRAL; článek 33 odst. 2 Rozhodčích pravidel UNCITRAL; článek 59 a) Rozhodčích pravidel WIPO; článek 33 odst. 2 Procesních pravidel Inter-americké

vypozerovat jistý rozdíl⁹. Pokud strany rozhodce zmocní k rozhodování jako amiable compositeur, dávají mu oprávnění, aby při rozhodování sporu měnil účinky právních pravidel (státních či nestátních) tak, aby došel ke „spravedlivému“ výsledku. Při tomto druhu rozhodování tedy stále ještě dochází k aplikaci právních pravidel rozhodcem. Naproti tomu rozhodování ex aequo et bono se už pohybuje zcela mimo oblast práva a rozhodce rozhoduje jen podle svého přesvědčení o tom, co je v daném případě spravedlivé. Nicméně zde je princip právní jistoty poněkud diskutabilní. Většina rozhodčích pravidel však vyžaduje, aby zmocnění k těmto druhům rozhodování bylo přípustné i z hlediska procesního práva¹⁰.

Některá rozhodčí pravidla výslovně stanoví, že si strany mohou zvolit práva („laws“) či právní pravidla („rules of law“), v plurálu. Znamená to, že si strany mohou zvolit různá hmotně právní pravidla pro různé aspekty své smlouvy. Tento jev se označuje jako „depeçage“. Je spojen s řadou otázek, nicméně, i kdyby rozhodčí pravidla tuto možnost neobsahovala výslovně, je obecně štěpení různých částí smlouvy akceptováno¹¹.

Ne vždy však smluvní strany vykonají své právo zvolit si rozhodné právo výslovně. V tomto ohledu byla vytvořena *teorie implicitní volby práva*¹², podle níž rozhodci presumují dohodu stran o volbě rozhodného práva na základě okolností daného případu, jednání stran a dalších objektivních faktorů. Tyto mohou kromě jiného zahrnovat i jazyk, v němž strany mezi sebou komunikují nebo který používají v doprovodné smluvní dokumentaci. Implicitní volba práva je založena na sděleních či jednání stran, které vyjadřují záměr či očekávání stran, že určité právo bude použitelné pro jejich smluvní vztah.

V minulosti platila velmi silná domněnka, podle níž bylo ze skutečnosti, že si strany vybraly určité sudiště, vyvozováno, že si tím implicitně zvolily i právo místa sudiště jako právo rozhodné pro meritum svého sporu. Tento princip byl v minulosti zastáván především anglickým, německým a francouzským právem¹³. Tato domněnka však neobstála z mnoha důvodů: Strany si často volí určité místo konání arbitráže z důvodu jeho polohy, která je výhodná pro obě strany (např. je to místo pro obě strany neutrální), nebo prostě proto, že tam sídlí rozhodčí instituce. Někdy místo konání arbitráže určují rozhodci, typicky po vzniku sporu. Na první pohled z této skutečnosti nelze vyvozovat, že by strany měly úmysl řídit se právem sudiště. V případě, že je rozhodčí řízení vedeno na různých místech, nelze už vůbec

---

arbitrážní komise; článek 17 odst. 3 Rozhodčích pravidel MOK; ustanovení o tomto druhu rozhodování obsahují i právní řády Nizozemí, Německa, Quebecu či Švýcarska.

⁹ Rozehnalová, N., Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku. Praha: ASPI, 2008

¹⁰ Článek VII Evropské úmluvy o mezinárodní obchodní arbitráži; článek 33 odst. 2 Rozhodčích pravidel UNCITRAL; článek 33 odst. 2 Procesních pravidel Inter-americké arbitrážní komise, a další.

¹¹ Depeçage umožňuje např. i Římská úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy 1980 (článek 3 odst. 1) či nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (nařízení Řím I).

¹² Rubino-Sammartano, M., International Arbitration, Law and Practice, 2nd ed.. The Hague: Kluwer Law International, 2001, s. 422; Lew, J.D.M., Comparative International Commercial Arbitration. The Hague: Kluwer Law International, 2003

¹³ Chukwumerije, O., Applicable Substantive Law in International Commercial Arbitration, Anglo-American Law Review, č. 23, 1994, s. 291

dovozovat implicitní volbu práva sudiště, protože není jasné, právo kterého místa by se mělo aplikovat či dochází-li k jeho změnám. Dovozování implicitní volby práva z určení místa konání arbitráže je iracionální a nevhodné. Proto taky bylo od tohoto přístupu upuštěno. Místo konání rozhodčího řízení je jen jedním z mnoha elementů, které lze zohlednit při dovozování implicitní volby práva. Je zřejmé, že konstrukce implicitní volby práva je velmi umělá, proto by měla být omezena jen na případy, kde smluvní ustanovení či okolnosti daného případu jasně a jednoznačně vyjadřují preferenci určitého práva.

Omezení autonomie vůle stran při určení rozhodného práva pro meritum sporu

V absolutní většině případů rozhodci uznají volbu rozhodného práva či pravidel učiněnou stranami a toto právo či pravidla aplikují. Rozhodci nemohou aplikovat právo jiné, než právo, které si smluvní strany zvolily, pokud existuje výslovná, jasná a jednoznačná volba práva a není dostatečný důvod, aby byly odmítnuty účinky takovéto volby¹⁴.

Existují však různé úvahy o tom, kdy může být autonomie vůle stran omezena či právo zvolené stranami nerespektováno rozhodci.

a. Fraude à la loi

V minulosti se objevoval názor (zejména v anglickém právu¹⁵, ale i v jiných právních řádech¹⁶), že volba práva učiněná stranami může být nerespektována, pokud není učiněna v dobré víře nebo existuje rozpor s veřejným pořádkem. Toto omezení se vztahuje na situace, kdy se strany snaží volbou jiného práva vyhnout se aplikaci národních kogentních norem jinak použitelného práva. Typicky se jedná např. o vnitrostátní případ (např. obě strany mají bydliště v jednom státě), kdy jediný mezinárodní prvek představuje právě volba práva. Zde se strany snaží vyhnout se aplikaci národních kogentních norem a dochází tedy k obcházení práva (*fraude à la loi*). Většina autorů ale nesouhlasí s názorem, že by tato situace měla vést k odmítnutí volby práva v rozhodčím řízení (jiná je ale situace v řízení před soudy).

Někteří autoři jsou naopak toho názoru, že aplikaci národních kogentních norem je možné se vyhnout právě volbou jiného práva. Podle nich v mezinárodním rozhodčím řízení neexistuje nic, co by stranám zabránilo zvolit si pro svůj právní vztah právo, které nemá žádnou souvislost se smlouvou uzavřenou stranami¹⁷.

Na druhou stranu rozhodci *mohou* zajistit aplikaci kogentních ustanovení, kterým se strany snažily volbou práva vyhnout, aniž by museli odmítnout volbu určitého práva jako takovou. Tento přístup zastává i Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Římská úmluva), jejíž článek 3 odst. 3 stanoví, že v případě, že všechny ostatní okolnosti v okamžiku volby souvisejí pouze s jednou zemí, nesmí být skutečností, že si strany zvolily cizí právo,

---

¹⁴ Nález Rozhodčího soudu Mezinárodní obchodní komory v Paříži č. 1512 z roku 1971.

¹⁵ Případ Vita Food Products Inc. v. Unus Shipping Limited (1939) AC 277

¹⁶ Rubino-Sammartano, M., International Arbitration, Law and Practice, 2nd ed.. The Hague: Kluwer Law International, 2001

¹⁷ Lew, J.M.D., Determination of Applicable Substantive Law, International Business Lawyer, č. 25, 1997, s. 157

dotčeno použití právních ustanovení, od nichž se podle práva dotyčné země nelze smlouvou odchýlit (zde se mají na mysli národní kogentní normy).

b. Neúplnost, nevhodnost, nepřiměřenost volby práva

Jako neuspokojivé a neopodstatněné byly odmítnuty i názory, že v určitých situacích může rozhodce aplikovat jiné právo než právo zvolené stranami¹⁸. Rozhodce nemůže nerespektovat volbu učiněnou stranami pouze proto, že podle názoru rozhodců je zvolené právo neúplné¹⁹. Skutečnost, že se strany dohodly na podmínkách, které jsou nedostatečné, nebo že zvolené právo neupravuje určité otázky, neopravňuje rozhodce nerespektovat výslovnou volbu práva učiněnou stranami.

Rozhodci rovněž nemohou odmítnout aplikaci zvoleného práva proto, že je podle jejich názoru nevhodné a rozumný obchodník by si jej za obdobných podmínek nezvolil²⁰. Podobné platí i v případě, že učiněná volba je nepřiměřená či nespravedlivá. Posuzování těchto otázek není v kompetenci rozhodců.

c. Extenzivní výklad mezinárodních obchodních zvyklostí

Některá národní rozhodčí pravidla²¹ obsahují ustanovení, která rozhodcům přikazují při rozhodování sporu zohlednit mezinárodní obchodní zvyklosti, a to bez ohledu na rozhodné právo zvolené stranami. Podobné ustanovení obsahuje například i Evropská Úmluva o mezinárodní obchodní arbitráži, která v článku VII odst. 1 stanoví, že rozhodci mají při aplikaci rozhodného práva, bez ohledu na to, zda bylo zvoleno stranami či určeno rozhodci, přihlížet k ustanovením smlouvy a k obchodním zvyklostem. Článek 28 odst. 4 Vzorového zákona UNCITRAL o mezinárodní pro mezinárodní obchodní arbitráž rovněž stanoví, že rozhodčí tribunál má spor rozhodnout v souladu s ustanoveními smlouvy a má vzít v úvahu obchodní zvyklosti použitelné pro danou transakci. Podobné ustanovení obsahují i Rozhodčí pravidla Rozhodčího soudu Mezinárodní obchodní komory v Paříži v článku 17 odst. 2 či Rozhodčí pravidla UNCITRAL v článku 33 odst. 3.

V této souvislosti je důležitý výklad pojmu „obchodní zvyklosti“. Někteří autoři a rozhodci je chápou nejen jako praktiky zpravidla dodržované v určitém obchodním odvětví, ale rovněž jako pravidla odvozená z komparace právních řádů a jiných mezinárodních zdrojů. Takto interpretované obchodní zvyklosti jsou pokládány za obecné principy mezinárodního obchodního práva či za součást *lex mercatoria*.

---

¹⁸ V podrobnostech viz Gaillard, E., Savage, J., Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration. The Hague: Kluwer Law International, 1999

¹⁹ Nejextrémnější přístup je prezentován v případě *Petroleum Development Ltd. v. The Sheikh of Abu Dhabi*, 1 ICLQ (1952) 154 a 247; v případě *Adamci (Saudi Arabia v. Arabian American Oil)*, 23.8.1958, International Law Report No. 117, 1963); v případě ICSID č. ARB/84/3, 20.5.1992, SPP (Middle East) Ltd, Southern Pacific Properties Ltd. v. Arab Republic of Egypt, Egyptian General Company for Tourism and Hotels (EGOTH) (The Pyramids), 32 ILM 933

²⁰ Lew, J.D.M., Comparative International Commercial Arbitration. The Hague: Kluwer Law International, 2003

²¹ Francouzská, německá, holandská

Existují rozhodčí nálezy²², které naznačují možnost zúžit či modifikovat účinky práva výslovně zvoleného stranami na základě aplikace obchodních zvyklostí chápaných jako obecné principy obchodního práva.

Tento přístup byl odborníky odmítnut²³ s tím, že přijatelná je pouze koncepce mezinárodních obchodních zvyklostí jako praktik zpravidla dodržovaných v určitém obchodním odvětví. Skutečnost, že rozhodci mají povinnosti při rozhodování sporu k obchodním zvyklostem přihlídnout, v žádném případě neznamená, že by na tomto základě mohli nerespektovat rozhodné právo. Obchodní zvyklosti mohou sloužit k interpretaci záměrů stran, kdy lze předpokládat, že při absenci výslovné opačné dohody strany zamýšlely řídit se těmito zvyklostmi. Takovýto přístup totiž nejlépe zohledňuje princip autonomie vůle stran v mezinárodním rozhodčím řízení.

d. Mezinárodní kogentní (imperativní) normy a mezinárodní veřejný pořádek

Mezinárodní kogentní normy (rovněž se pro ně používá termín imperativní normy, který bude používán i v tomto příspěvku) jsou typicky veřejnoprávní normy určitého státu (může se ale jednat i o soukromoprávní normy), které musí být na daný vztah aplikovány bez ohledu na právo pro tento vztah rozhodné, ať už toto právo bylo zvoleno stranami či určeno rozhodci. Tyto normy zužují prostor pro použití cizího práva a přímo tak zasahují do soukromoprávních vztahů.

Nelze je ztotožňovat s kogentními normami ve vnitrostátním pojetí. Od vnitrostátních kogentních norem se strany nemohou odchýlit při tvorbě konkrétních závazků, nicméně se jim mohou vyhnout volbou jiného práva rozhodného pro jejich smluvní vztah. Naopak mezinárodní kogentní normy se aplikují vždy bez ohledu na to, jaké právo je pro daný vztah rozhodné. Důvodem takového zacházení s imperativními normami je jejich obsah, jímž se státy snaží chránit své zájmy.

V této souvislosti je vhodné si rovněž vyjasnit pojem veřejný pořádek a mezinárodní veřejný pořádek. Veřejný pořádek lze chápat v jeho vnitrostátním a na druhou stranu mezinárodním pojetí. U vnitrostátního veřejného pořádku se jedná o zásady a principy, které jsou důležité pro ochranu zájmů určitého státu. U mezinárodního veřejného pořádku se jedná o takové zásady a principy, které jsou univerzálně akceptované celým mezinárodním společenstvím. Vnitrostátní veřejný pořádek zahrnuje rovněž principy mezinárodního veřejného pořádku.

Soudy mají povinnost vždy aplikovat imperativní normy fora. Musí rovněž aplikovat imperativní normy práva zvoleného pro daný vztah stranami (*lex causae*), to ovšem za předpokladu, že tyto nejsou v rozporu s veřejným pořádkem. Poněkud nejasná je povinnost soudů aplikovat imperativní normy práva třetího státu, se kterým má daný vztah úzké spojení. Možnost zohlednění těchto norem zakotvuje Římská úmluva o právu rozhodném pro smluvní

---

²² Např. *Gramatome S.A. v. Atomic Energy Organization of Iran* ze dne 30.4.1982, 111 J.D.I. 58 (1984); rozhodčí nálezy ICC č. 3493 z roku 1983 *S-P-P- (Modele East) Ltd. V. Arab Republic of Egypt*, 22 I.L.M.; rozhodčí nálezy ICC č. 5314 z roku 1988 *U.S. Manufacturer v. Italian licensor*, XX Y.B. COM. ARB. 35/ (1995)

²³ Gaillard, E., Savage, J., Fouchard, Gaillard, *Goldman on International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 1999

závazkové vztahy v článku 7. Nicméně je patrné, že tento přístup není jednomyslně podporován, neboť k tomuto článku učinilo výhradu Německo, Lucembursko a Spojené království.

Vzhledem k tomu, že rozhodci nemají forum, vzniká otázka, které imperativní normy mají aplikovat. Všechny imperativní normy jsou pro ně totiž cizí. Je zřejmé, že pokud si strany zvolily pro svůj vztah určité právo, zvolily si ho včetně jeho imperativních norem. Tedy není sporu o tom, že rozhodci mají aplikovat imperativní normy zvoleného práva. Nicméně opět jen za předpokladu, že tyto normy nejsou v rozporu s mezinárodním veřejným pořádkem (vzhledem k tomu, že rozhodci nemají forum, nemají povinnost zohledňovat národní veřejný pořádek, ale pouze ty principy a zásady, které jsou součástí mezinárodního veřejného pořádku).

Otázkou je, zda rozhodci mají či mohou aplikovat imperativní normy práva jiného než práva zvoleného stranami, pokud existuje úzký vztah mezi smlouvou a tímto jiným právním systémem. Odpovědi na tuto otázku se liší jak v odborné literatuře, tak v rozhodovací praxi.

Rozhodci nejsou povinni aplikovat mezinárodní právo soukromé místa konání rozhodčího řízení. Tedy neexistuje nic, co by zakládalo jejich povinnost, v případě, že se rozhodčí řízení koná v jednom z členských států EU, aplikovat článek 7 Římské úmluvy a na jeho základě brát v úvahu cizí imperativní normy.

Rozhodci mohou zohlednit imperativní normy cizího státu jako faktickou skutečnost, zejména tam, kdy tyto mají vliv na plnění smlouvy. Například v situaci, kdy právo třetího státu (tedy právo odlišné od práva zvoleného stranami) zakazuje export výrobků, které jsou předmětem plnění z dané smlouvy. Zde je tento zákaz pokládán za okolnost *vis maior*.

Další situací, která je zřejmá, je skutečnost, že imperativní normy musí být rozhodci aplikovány, pokud by jejich neaplikace vedla k rozporu s mezinárodním veřejným pořádkem.

Mají tedy rozhodci aplikovat cizí imperativní normy, které nejsou součástí práva zvoleného stranami a které nezohledňují standardy mezinárodního veřejného pořádku?

Většina odborníků se shoduje, že rozhodci při svém rozhodování musí učinit zadost obecným požadavkům spravedlnosti. Liší se ovšem v tom, zda těchto požadavků lze dosáhnout aplikací imperativních norem či pouze zohledněním mezinárodního veřejného pořádku. Zastánci teorie imperativních norem tvrdí, že některé zásady nejsou jednomyslně uznávány celým mezinárodním společenstvím (např. korupce není ve všech státech výslovně zakázána), a proto nemohou tvořit součást mezinárodního veřejného pořádku a je tedy třeba tyto zásady pokládat za mezinárodní kogentní normy a ty aplikovat. Naopak odpůrci teorie imperativních norem jsou toho názoru, že není třeba jednomyslnosti, aby se určitá zásada stala součástí mezinárodního veřejného pořádku, který sám o sobě stačí k dosažení spravedlivého řešení.

Imperativní normy upravují politické, hospodářské či sociální zájmy státu, který je vydává. Pokud by tedy rozhodci měli imperativní normy, které hájí čistě zájmy státu, pak by tak činili v rámci mezinárodní spolupráce mezi státy, což ovšem není smyslem činnosti rozhodců (toto činí soudy, které jsou strážci specifických zájmů států). Pokud mají rozhodci při své činnosti usilovat o dosažení spravedlnosti, musí v imperativních normách hledat jejich morální hodnotu, a proto musí zvažovat, kterou imperativní normu zohlední a kterou ne. Teorie imperativních norem jim tedy dává značnou míru diskrece při výběru imperativních norem,

kteřé budou v daném případě zohledňovat. Je tedy jen na subjektivním zvážení rozhodců, do jaké míry nebudou respektovat právo zvolené stranami na základě aplikace imperativních norem. Tento přístup je pak v rozporu s požadavkem předvídatelnosti, který je tolik důležitý v mezinárodních obchodních vztazích.

Naproti tomu, teorie mezinárodního veřejného pořádku vychází z toho, že rozhodce může nerespektovat určitá ustanovení práva zvolené stranami, pokud jsou tyto v rozporu s mezinárodním veřejným pořádkem, jehož obsah je univerzálně akceptován mezinárodním společenstvím. Právě jeho univerzální akceptace legitimizuje omezení aplikace stranami zvoleného práva.

Článek 9 resoluce Institutu pro mezinárodní právo z roku 1991²⁴ týkající se autonomie vůle stran v mezinárodních smlouvách mezi soukromými osobami stanoví, že „pokud má být brán ohled na imperativní normy práva jiného než práva fora či práva zvolené stranami, pak tyto mohou omezit aplikaci zvoleného práva jen tehdy, pokud existuje úzký vztah mezi smlouvou a právem státu, jehož jsou imperativní normy součástí a (kumulativně) pokud tyto imperativní normy podporují stejné cíle, jaké uznává mezinárodní společenství.

Lze tedy přijmout názor, že pokud imperativní normy, mající úzký vztah s projednávaným sporem, chrání jen zájmy státu, pak nemohou být rozhodci zohledněny za účelem omezení aplikace zvoleného práva. Pokud však imperativní normy mají morální hodnotu sdílenou mezinárodním společenstvím (tedy hájí podobné zájmy jako mezinárodní veřejný pořádek), pak je aplikovat lze a tím lze omezit aplikaci zvoleného práva²⁵.

Zdá se, že argument podporující možnost omezení aplikace zvoleného práva na základě mezinárodního veřejného pořádku, více koresponduje s podstatou rozhodčího řízení. Pokud je tedy rozhodčí řízení postaveno na univerzálně akceptovaném principu autonomie vůle stran, a pokud jsou rozhodovací pravomoci rozhodců založeny na vůli stran, pak by tato logika měla být následována i ve fázi rozhodování, jež by mělo být rovněž postaveno na obecně uznávaných principech. Odmítnutí teorie imperativních norem by pak vedla k tomu, že by se rozhodci vyhnuli nutnosti posuzovat normy, které jsou vzdálené podstatě rozhodčího řízení a jejichž hlavním cílem je spolupráce mezi státy.

Aplikace imperativních norem jiného práva než práva zvolené stranami, aniž by jejich aplikace byla podepřena mezinárodním veřejným pořádkem, může u některých soudů rovněž vést ke zrušení rozhodčího nálezu či jeho neuznání a nevykonání pro překročení pravomocí rozhodců. Toto se typicky může stát například ve Francii, která učinila výhradu k aplikaci článku 7 Římské úmluvy.

Výše popsany přístup k aplikaci imperativních norem odpovídá spíše smluvní doktríně, na níž má být rozhodčí řízení založeno. Jako značně problematická se však jeví definice mezinárodního veřejného pořádku a stanovení jeho obsahu a rozsahu. Jak v teorii, tak i pro rozhodce je velmi obtížné stanovit, které zásady a principy mezinárodní veřejný pořádek tvoří.

---

²⁴ Resoluce přijatá během zasedání v Basileji ve dnech 26.8. až 3.9. 1991

²⁵ Viz rozhodčí nález Rozhodčího soudu Mezinárodní obchodní komory v Paříži č. 5622 z roku 1988 Hilmarton v. OTV

Jen pro úplnost se zmíním o nahlížení na imperativní normy ve státech, kde převládá spíše jurisdikční doktrína v pojetí rozhodčího řízení. Zde je zastáván názor, že rozhodci by měli aplikovat imperativní normy, které mají s daným sporem úzký vztah, i když jsou součástí jiného práva než práva zvoleného stranami. Je totiž obecným principem, že rozhodci mají vydávat takové rozhodčí nálezy, které by byly vykonatelné v jakémkoli státě. Z praktického hlediska je tedy třeba zohledňovat imperativní normy státu, jehož soudy by mohly rozhodčí nález zrušit, a států, kde by se měl rozhodčí nález vykonávat. Respektování imperativních norem států totiž posiluje jejich důvěru v rozhodčí řízení jako legitimního způsobu řešení sporů. V opačném případě by se státy snažily omezit arbitrabilitu sporů, které by se mohly dotknout zájmů státu. To by pak mělo za důsledek omezení výhod rozhodčího řízení pro strany, snížení efektivnosti tohoto typu rozhodování a vedlo by to k podkopání smyslu mezinárodního rozhodčího řízení²⁶.

Je zřejmé, že oba uvedené přístupy mají svou logiku i své nedostatky. Přístup odpovídající smluvní doktríně na jedné straně odpovídá principu autonomie vůle stran, neumožňuje tak širokou diskreci rozhodců, a vede ke konzistentnosti rozhodování, na druhou stranu se rozhodčí řízení nepohybuje v právním vakuu a lze předpokládat nevykonatelnost rozhodnutí ve státech, jejichž imperativní normy nebyly zohledněny. Na druhou stranu přístup podle jurisdikční doktríny zohledňuje množství dotčených zájmů a z praktického hlediska je vykonatelnosti takových rozhodnutí pravděpodobnější, nicméně tento přístup vede k nekonzistentnosti rozhodování a tím snižuje i požadavek předvídatelnosti.

Neexistuje tak jednoznačná odpověď, jak s imperativními normami nakládat²⁷. Důvodem je nejednotnost názorů na doktrinální základ rozhodčího řízení. Při aplikaci imperativních norem se do přímého rozporu dostává autonomie vůle stran a zájmy států. Pokud nebude nalezena rovnováha mezi těmito zájmy, nepodaří se nalézt jednoznačné řešení.

Závěr

Cílem tohoto příspěvku bylo analyzovat působení principu autonomie vůle stran při výběru rozhodného práva pro meritum sporu v mezinárodním rozhodčím řízení.

Princip autonomie vůle stran je obecně uznávaným principem v mezinárodním společenství, a to jak ve smluvním právu, tak v rozhodčím řízení. Akceptuje jej většina národních právních řádů a rozhodčích pravidel, tak i většina řádů rozhodčích institucí.

V příspěvku bylo naznačeno, že autonomie vůle stran a tedy i volba rozhodného práva se může lišit v závislosti na doktrinálním pojetí mezinárodního rozhodčího řízení. Příspěvek je však postaven na předpokladu, že mezinárodní rozhodčí řízení vychází ze smluvní doktríny (ačkoliv okrajově naznačuje i jiné přístupy), jíž je autonomie vůle stran základem.

Příspěvek se dotýká jak způsobů výběru rozhodného práva (přímo nebo prostřednictvím kolizních norem), předmětu volby práva (možnost volby práva či právních pravidel), tak i

---

²⁶ Voser, N., Mandatary Rules of Law as a Limitation on the Law Applicable in International Commercial Arbitration, *American Review of International Arbitration*, č. 7, 1996

²⁷ Barraclough, A., Waincymer, J., Mandatory Rules of Law in International Commercial Arbitration, *Melbourne Journal of International Law*, č. 6, 2005

formy volby práva, která může být učiněna výslovně nebo lze dovozovat i implicitní volbu práva.

Značná část příspěvku je pak věnovaná rozsahu autonomie vůle stran při výběru rozhodného práva, resp. jejímu omezení. Jsou zde předestřeny různé úvahy o možnostech omezení aplikace zvoleného práva, ať už se jedná o fraude à la loi, mezinárodní obchodní zvyklosti, či aplikace mezinárodních kogentních (imperativních) norem a mezinárodního veřejného pořádku.

Je zřejmé, že šíře autonomie vůle stran v mezinárodním rozhodčím řízení závisí na pojetí doktrinárního základu rozhodčího řízení. Nejširěji pojímá autonomii vůle stran doktrína smluvní, nejužší naopak doktrína jurisdikční. Oba přístupy však naráží na jistá úskalí a logické problémy. Pro přesvědčivé a jednoznačné zhodnocení působení tohoto principu při výběru rozhodného práva v mezinárodním rozhodčím řízení by musel být nalezen dobře vybalancovaný kompromis mezi oběma doktrínami a tím i zájmy, které mají být v rozhodčím řízení hájeny.

Literature:

- Audier, N, Pikard, N, La pratique des lettres d'intention au Vietnam, Revue de droit des affaires, 2005
- Barraclough, A., Waincymer, J., Mandatory Rules of Law in International Commercial Arbitration, Melbourne Journal of International Law, č. 6, 2005
- Born, G.B., International Commercial Arbitration, The Hague: Kluwer Law International, 2001
- Carbonneau, T.E., The Law nad Practice of Arbitration, 2. vydání, Huntington, New York, USA: Juris Publishing Inc., 2007
- Cordero Moss, G., Can an Arbitra Tribunal disregard the Choice of Law made by the Parties? Stockholm Intenational Arbitration Review, č. 1, 2005
- Fouchard, P., Gaillard, E., Goldman, B., Traité de l'arbitrage commercial international, Litec, 1996
- Frick, J.G., Arbitration and Complex International Contracts, Kluwer Law International, 2001
- Gaillard, E., Savage, J., Fouchard, Gaillard, Goldman on International Commercial Arbitration. The Hague: Kluwer Law International, 1999
- Chukwumerije, O., Applicable Substantive Law in International Commercial Arbitration, Anglo-American Law Review, č. 23, 1994

- Lew, J., *Applicable Law in International Commercial Arbitration*. New York: Oceania Publications, Inc., 1978
- Lew, J.D.M., *Comparative International Commercial Arbitration*. The Hague: Kluwer Law International, 2003
- Lew, J.M.D., *Determination of Applicable Sustantive Law*, *International Business Lawyer*, č. 25, 1997
- Nygh, P.E., *The reasonable expectations of the parties as a goudě to the choice of law in contract and in tort*, *Collected Courses of the Hague Academy of International law*, Vol. 251, 1995
- Poudret, J.F., Besson, S., *Comparative Law of International Arbitration*, 2. vydání, London: Sweet & Maxwell Ltd., 2007
- Rigaux, F, Fallon M., *Droit International Privé*, 13. vydání, Brusel: Larcier, 2005
- Rozehnalová, N., *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. Praha: ASPI, 2008
- Rubino-Sammartano, M., *International Arbitration, Law and Praktice*, 2nd ed.. The Hague: Kluwer Law International, 2001
- Symeonides, S.C., *Contracts subject to non-State norms*, *American Journal of Comparative Law*, č. 54, 2006
- Van Houtte, H., *The Law of International Trade*, London: Sweet & Maxwell, 2002
- Vandomme, L., *La négociation des contracts internationaux*, *Revue de droit des affaires*, 2003
- Voser, N., *Mandatary Rules of Law as a Limitation on the Law Applicable in International Commercial Arbitration*, *American Review of International Arbitration*, č. 7, 1996
- Voser, N., *Mandatory Rules of Law as a Limitation on the Law Applicable in International Commercial Arbitration*, *The American Review of Internastional Arbitration*, č. 7, 1996
- Wortmann, D., *Choice of Law by Arbitrators: The Applicable Conflict of Law System*, *Arbitration International*, č. 14/2, 1998

*Dávid R., Neckář J., Sehnálek D., (Editors). COFOLA 2009: the Conference Proceedings, 1. edition.
Brno : Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4821-8*

Reviewer:

Naděžda Rozehnalová

Contact – email:

JanaHerboczkova@seznam.cz